[א]של חמשה ושל ששה ושל שמונה ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי אמרו לו [ב]משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ[א] העשירו עשאום של כסף חזרו העשירו[ב] עשאום של זהב ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי והתניא[ג] [א]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום אמר אביי [ד]לא אסרה תורה אלא [א]דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה תניא [ב]כל הפרצופות מותרין [ג]חוץ מפרצוף אדם א"ר הונא[ג] בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיעא לי לא תעשון אתי[ד] לא תעשון אותי ושאר שמשין מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום [ד]כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא [ב]אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעבדם אי לעבדם אפילו שלשול קטן נמי אין ה"נ דתניא [ב]אשר בארץ לרבות הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים וגאיות מתחת לרבות שלשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא [ה]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה [ו]שיננא סמי עיניה דדין התם חותמו בולט הוה ומשום חשדא כדתניא [ו]טבעת חותמו[ה] בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא ההיא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דהוה ביה אנדרטא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלו התם ולא חיישי לחשדא [ז]רבים שאני והא ר"ג יחיד הוא כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה איבעית אימא [ח]דפרקים הוה ואיבעית אימא [ט]להתלמד עבד וכתיב [ג]לא תלמד לעשות [י]אבל אתה למד להבין ולהורות: **מתני'** מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית

של חמשה. נרות: **ושל ששה.** נרות: **ואפילו של שאר מיני מתכות.** לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח:) ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: **אף של עץ לא יעשה.** שכיוצא בה כשירה לפנים לר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס והכי מפרש לה במנחות (שם): **כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי.** כשגברה ידם על היונים והוציאום מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: **בבעץ.** סטיי"ן בלע"ז: **דמות ארבעה פנים.** לגוף אחד כעין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא הכבוד רכוב עליהן: **פרצוף אדם לחודיה תשתרי.** שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: **שבמדור העליון.** ברקיע שביעי דדייקין אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:): **שלשול.** תולעת: **אפיקים.** מוצאי מים בדברי"ש בלע"ז: **אחרים.** נכרים: **והא רב יהודה.** שהיתה לו צורה בטבעתו ואחרים עשאוה וא"ל שמואל דניסקליה מיניה[ו]: **סמי עיניה.** כלומר השחת צורתו: **ומשום חשדא.** שלא יאמרו ע"ז היא לו: **אסור להניחה.** באצבעו: **ומותר לחתום בה.** שחתימתה שוקעת: [ז]**וכשחותמה שוקע.** חתימה[ח] בולטת. חותמה בולט המתכת חרות סביב סביב והצורה עומדת כמות שהיא חותמה שוקע שהצורה חקוקה ותרותה במתכת: **דשף ויתיב בנהרדעא.** מקום הוא ויש פותרין שחרב וחזר ונבנה ותמיד היתה שכינה מצויה שם ויכניה וגלותו בנאוהו שנשאו עמהם מאבני ירושלים ועליהם נאמר (תהלים קב) כי רצו עבדיך את אבניה[י]: **אנדרטא.** צלם דמות המלך: **והא ר"ג יחיד הוה.** וניחוש נמי לחשדא: **מתני' מעשה שבאו שנים כו': ראינוהו** שחרית במזרח. את הישנה: וערבית

שפודים של ברזל. הא דקרי ליה שפודים משום שלא היו גביעים כפתורים ופרחים אלא א"כ באה זהב כדאי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח. ושם): **חוץ** מפרצוף אדם. תימה מאי קושיא דלמא הכא במולא וכדרבא דמוקי לה כר' יהודה בפ' כל הצלמים (ע"ז דף מג. ושם) אבל עשייה שריא וי"ל דסוגיא דהכא כאביי ולית ליה דרבא ומוקי לה בעושה ולפ"ז מותר לעשות צורת אדם דקיימא לן כרבא לגבי דאביי ומיהו אין ראיה דבלא שום קושיא יכול רבא לדרוש לא תעשון אותי וכן תניא לקמן טבעת שחותמה שקוע אסור לחתום בה: **לא** תעשון אתי. וא"ת ומאי קאמר אלא דמות ארבעה פנים תיפוק ליה משום צורת אדם לחודיה וי"ל כי איכא שאר פרצופין עם אדם שרי טפי א"נ אם מלא צורת אדם אסור להשלים לד' פנים ומיהו קשיא דפרצוף אדם לחודיה תיפוק ליה מכרובים שעל הכפורת וי"ל דלא מקרו שמשיי וכרובים שבשמים לא נתבררה צורתם[ח]: **לא** אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. הני תלת מילי דאביי לא הדר ביה בכל זמנא דכולם אמת וה"ק לא אסרה בשמשין של מטה אלא בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם ובשמשין[ט] התחתונים אסרה חמה ולבנה וכוכבים ובמדור העליון דמות ד' פנים: **ממעל** לרבות מלאכי השרת. למאי דסליק אדעתיה דאיירי בעשייה הוה מצי לאקשויי דמות שמשיי מלא תעשון נפקא: **שאני** ר"ג דאחרים עשו. ואע"ג דבכל מילי אמירה לנכרי שבות כדמוכח בפ"ב דמו"ק (דף יב.) ואפילו בדרבנן איכא שבות ובפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) יש בעיא אי איכא שבות בלאו או לא גבי חוסם פרה ודש בה הכא לא גזור משום מצוה וצריך ליזהר כשמלוין לנכרים ומתחמין החוב בחותם של שעוה שתלוי באגרת דלא סמכינן אדרבא כדפרישית[ט] דלא פליג רבא ואם הנכרי מביא לו חותם[י] מעצמו מותר[י]: **סמי** עיניה דדין. אלמא אסור להשהותו שמא יחשדוהו שעשה ועבר על לא תעשון ור"ג נמי ליתסר ומשני כיון דחותמו בולט חיישינן לחשדא שמא יאמרו ע"ז הוא לו אבל אחשדא דלא תעשון לא חיישינן ומפרש בה"ג דההיא דרב יהודה בצורת דרקון משום דתנן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מג:) מצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה[כ] דרקון יוליכם לים המלח ומפרש התם משום דהני חשיבי להו וה"נ חשיב טפי חשדא משאר: **והא** רבן גמליאל יחיד. תימה והא צורה דר"ג לא היתה בולטת וי"ל דמ"מ שייך בה חשדא דגבי לבנה אין חילוק כיון דאינה בולטת ברקיע: **ראינוהו** במזרח. הישנה וערבית במערב את החדשה עדי שקר הם דקיימא לן (לעיל כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא כך פירש בקונטרס בשם רבותיו והקשה מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה ואין לשון ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה נכסית מבני מערב כשהיא במזרח שחרית לפני חדושה ופירש בקונטרס דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בן נורי לפי שבי"ב שעות שביום אין ממהרת לבא מתוך המזרח לתוך המערב וע"ז קאמר פעמים שבא בארוכה ושוהה לבא ודבר תימה הוא מאי ס"ד דר' יוחנן בן נורי למה לא תוכל לילך בי"ב שעות כל רוח דרומית ועדיין מקצה רוח מזרחית ומערבית עמו וירושלמי משמע כלישנא קמא דקאמר רבי שמלאי טעמא דרבי יוחנן בן נורי כל חדש שנראית קודם ו' שעות אין כח בעין לראות את הישן[ל] נראה ישן שחרית לא נראה חדש בין הערבים לא נראה ישן שחרית א"ר חייא בר אבא ולמה קבלם ר"ג שכן מסורת הוא מאבותיו פעמים שבא בארוכה ופעמים מהלך בקצרה ותימה מי פליג המסורת מאבותיו דר"ג אהא דאמר לעיל בסוף פ"ק (דף כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא למאי נפקא מינה לאכחושי סהדי ושמא יש לחלק בשעות דיש שעות קטנות ביום כגון בתקופת טבת ויש שעות בינוניות כגון בימי ניסן ותשרי ויש גדולות כגון בתקופת תמוז ואי בקטנות או בבינוניות מיכסי סיהרא לבני א"י תמני סרי מעתיקא ושית מחדתא מן הגדולות פעמים מכסיא פורתא כגון דבא בארוכה פעמים דלא מכסיא כגון דבא בקצרה:

לאורתא

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ד:

יח ב מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה י סמג לאוין כב טור ש"ע י"ד סי' קמא סעיף ו:

יט ג ד ה מיי' שם והלכה יא סמג שם טור ש"ע שם סעיף ד:

כ ו מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה יא טוש"ע י"ד שם סעיף ה:

כא ז טוש"ע שם סעיף ד בהג"ה:

כב ח טור ש"ע שם סעיף ז:

כג ט טור ש"ע שם סעיף ד:

* * *

רבינו חננאל

אולם וחצר תבנית עזרה ושלחן תבנית שלחן שבהיכל. ומנורה תבנית מנורה בשבעה קנים. אבל עושה של ששה של שמונה. של שבעה לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות. אבל דמות לבנה שאי אפשר לו לאדם לעשות לבנה לא אסרה תורה. **ואקשינן תוב והתניא לא תעשון** אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום וכי אפשר לאדם לעשות דמות חיות הקודש. ופריק אביי לא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים כאחד. אי הכי פרצוף אדם לחודיה לשתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם. ואסיקנא לא תעשון אתי. פי' לא תעשון אותי כגון דמות אדם שאני מראה לנביאים בחזיונם. כדכתיב ביחזקאל דמות כמראה אדם עליו מלמעל' (אתי). **והתניא בהדיא אשר בשמים** לרבות חמה ולבנה כו' ודחינן [כי] תניא היא לעבדם היא דתניא ואשר במים מתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא תעבדם לרבות שלשול קטן. **ועשייה בלא לעבדם** שרי והתניא לא תעשון אתי פי' כל שמשין שאתי כגון חמה ולבנה כו'. ופרקינן הוא עצמו אסור לעשות אבל אחרים לא ור"ג אחרים עשו לו. ואסיקנא אם הוא כגון טבעת וחותמו בולט אסור משום חשדא. ומי חיישינן לחשדא והא ההוא אנדרטא. פירוש צורת איש דהוה קאי בכנישתא דשף יתב בנהרדעא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלי התם. **ופרקינן רבים שאני.** כלומר במקום שיש רבים לא חיישינן לחשדא. ור"ג נמי כיון דנשיא הוא רבים שכיחי גביה ולאו יחיד הוא. איכא דאמרי דמות צורת לבנה של חוליות היתה איכא דאמרי להתלמד מותר שנאמר לא

* * *

הגהות וציונים

א] כת"י (כאן ובע"ז ובמנחות) **בעץ**, ועי' שערי תשובה סי' תר"ע סק"א: **ב]** בכת"י **והעשירו**: **ג]** [בע"ז מג ע"ב איתא **רב יהודה** בריה דרב **יהושע** מפירקי' **דרבי יהושע שמיע** לי וע"ש מב ע"ב וברש"י (גליון): **ד]** בכת"י נוסף **קרי ביה**, וכ"ה בשאילתות פר' יתרו וברא"ש בע"ז: **ה]** כת"י טבעת **שחותמה** בולט וכו' **חותמה** שוקע, וכ"ה בע"ז: **ו]** צ"ל **עיניה** (באה"מ): **ז]** הד"א עם דיבור הקודם (באה"מ): **ח]** נדצ"ל **חתימתה**: **ט]** בדפו"ר "ובשמשים", ונדצ"ל **ובשמים**, וכ"ה בתוס' ע"ז מג ריש ע"ב. ובתוס' הרא"ש **ובמדור התחתון**: **י]** בתוס' הרא"ש **לו הכתב חתום** מעצמו: **כ]** במשנה שם נוסף **צורת דרקון**: **ל]** בדפו"ר נוסף **ותני**:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ע"ז מג. מנחות כח:, **ב)** [שבת כט: וש"נ], **ג)** ע"ז מג., **ד)** [שם כל הסוגיא], **ה)** [ברכות לו. וש"נ], **ו)** [שבת עה. סנהדרין סח. ע"ז יח. מג:], **ז)** עי' כתובות קיב ע"א וע"ב, **ח)** [וע"ע אריכות תוספות יומא נד. ד"ה כרובים], **ט)** ד"ה חוץ, **י)** וע"ע תוס' ע"ז מג: ד"ה שאני.

* * *

תורה אור השלם

א) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: [שמות כ, כ]

ב) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: [שמות כ, ד]

ג) כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: [דברים יח, ט]

* * *

ליקוטי רש"י

של חמשה וכו'. או של ששה קנים או של שמנה (דאינו) [שהרי אינו] דומה למנורת מקדש שהיא שבעה קנים [מנחות כח:]. נרות ושל ששה ושל שמונה שאינן דומין לשל מקדש [ע"ז מג.]. **ושל שבעה קנים לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות.** שאינו [של] זהב משום דדומה לשל מקדש שאף הוא כשר בשאר מיני מתכות [מנחות שם]. שהיא של מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אע"פ שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפי' בהקומץ רבה (מנחות כח:) מכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי דאינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכת [ע"ז שם]. **אף של עץ לא יעשה.** שהרי הוא כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי [למקדש] [מנחות שם]. שאף היא כשרה במקדש. **שעשו מלכות בית חשמונאי.** עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאו יונים את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונצחום דרבי יוסי בר יהודה דריש ליה בריבויי ומעוטי ועשית מנורת ריבה זהב טהור מיעט מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה ריבה כל מילי ומיעט חרס [ע"ז שם]. **בבעץ.** בדיל אסטיי"ן [מנחות וע"ז שם]. **המשמשין לפני במרום.** אלמא שמשין עליונים קאסר [ע"ז שם]. **ארבעה פנים.** פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש דכתיב אתי השרויות אצלי. **שבמדור העליון.** כדכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם. **דאחרים עשו לו.** עובדי כוכבים. **והא (ד)רב יהודה דאחרים עשו לו.** צורה בטבעת שהיה מניח. **סמי עיניה דדין.** (פחות) [פחת] צורתו. **חשדא.** שלא יאמרו לה הוא עובד. **חותמו.** צורתו. **ומותר לחתום בה.** [ד]כשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ. **חותמו שוקע.** אסור לחתום [בה] דכשהוא חותם הוי חותמה בולט ולקמן פריך ה"נ ניחוש לחשדא. **דשף ויתיב.** שם מקום שהיה במדינת נהרדעא ויש אומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוהו שם והיינו דשף ויתיב בנהרדעא ניסוף כאן ונתיישב כאן והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה וכו'. [ע"ז שם:]. ובנאה יכניה וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותן לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו [מגילה כט.]. **אנדרטא.** צלם. **והא ר"ג יחיד הוה.** ויחוש לחשדא. **דפרקים.** של חוליות ולא היה מתברר אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא [ע"ז שם:]. **לא תלמד לעשות.** (סנהדרין סח) אבל אתה למד להבין ולהורות כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלין ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק העכו"ם [דברים יח ט]. כדי שתעשה. **להבין.** שתוכל לעמוד בהן [שבת עה.].

אוצר החכמה

וערבית במערב א"ר יוחנן בן נורי עדי שקר הם [א]כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה [ב]וקיבלן ר"ג אמר רבי דוסא בן הורכינס עדי שקר הן היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה אמר לו רבי יהושע רואה אני את דבריך שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו ר"ע מיצר אמר לו [ג]יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנאמר (א) אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו בא לו אצל ר' דוסא בן הורכינס אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו שנאמר (ב) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו[א] בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו עמד ר"ג ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי: **גמ'** תניא אמר להם ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא [ד]פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה א"ר יוחנן מ"ט דבי רבי[ב] דכתיב (ג) עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו שמש הוא דידע מבואו ירח לא ידע מבואו רבי חייא חזייא לסיהרא דהוה קאי בצפרא דעשרים ותשעה[ג] (א) שקל קלא פתק[ד] ביה אמר לאורתא בעינן לקדושי בך ואת קיימת הכא זיל איכסי[ה] א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טוב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש כסבורים העם לומר ר"ח[ו] ובקשו ב"ד לקדשו אמר להם ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא [ה]אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים ואותו היום מתה אמו של בן זזא והספידה ר"ג הספד גדול לא מפני שראויה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו ב"ד את החדש: הלך ר"ע (ומצאו[ז]) מיצר כו': איבעיא להו מי מיצר ר"ע מיצר או רבי יהושע מיצר ת"ש דתניא הלך ר"ע ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר אמר לו [רבי[ח]] מפני מה אתה מיצר אמר לו (רבי[ט]) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו[י] גזירה זו א"ל רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור אמר לו הרי הוא אומר (ד) אתם (ה) אתם (א) אתם ג' פעמים אתם [ו]אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין[כ] אתם אפילו מוטעין בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני: בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס כו': ת"ר [ז]למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו[ל] שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן פלוני כנדב ואביהוא פלוני כאלדד ומידד ואומר (ו) ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר (ז) וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל בדן זה שמשון ולמה נקרא שמו בדן דאתי מדן יפתח כמשמעו ואומר

וערבית במערב. את החדשה: עדי שקר הם. דקיימא לן (לעיל דף כ:) עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ולבי נוקפי מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה ונראה לי דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בן נורי לפי שאינה ממהרת לרוץ בי"ב שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב (א) וע"ז קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא: ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ביום שלשים: וליל שלשים[מ]. שהיו מצפין ב"ד והעם שתהא מגולה ויראוה מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם: רואה אני את דבריך. לעבר את החדש: הלך ומצאו. הלך ומצאו ר"ע לר' יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים: אשר תקראו. בקריאת בית דין תלאו הכתוב: בא לו. ר' יהושע אצל רבי דוסא: למה לא נתפרסמו שמותן כו'. שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו ולומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם: גמ' דחזי' לסיהרא. ישנה: שקל קלא. פיסת רגבים מוט"א בלע"ז: לאורתא בעינן לקדושיך. צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה לחסר את אלול(ג) ולאיים על העדים לומר ראיתוהו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא ראוהו לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת: ואת קיימת הכא. ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו את החדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:) צריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור כ"ט אין מקדשין מחר את החדש: זיל לעין טוב וקדשיה. דואג היה שלא ירגנו עליו בני עירו כשיקדשנו למחר לפי שראו הישנה כל יום כ"ט וסלק תלונותם מעלי[נ]. ומורי פירש שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש: דוד מלך ישראל. נמשל ללבנה שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם(ד): ([ס] ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה): שידעו שלא קדשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב: אתם אתם אתם. שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב וקרי ביה תקראו אתם: שוגגין. מאליהן כסבורין שהוא ראוי להתעבר[ע] וטועין: מוטעין. על ידי עדי שקר: שלא יאמר אדם. על בית דין שבימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן הרי הוא כאחד מאחר זקנים שאינך יודע מי הם: ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. שמואל הנביא אמר לישראל הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל: ואומר

לאורתא מקדשין לך ואת קיימת הכא. תימה הא שפיר אפשר שיהא המולד ביום ל' קודם י"ח שעות שיכולה לראות ביום ותראה הישנה ביום כ"ט שחרית אפילו לבני מערב שמא לא היה כל כך שחרית שכבר יצא שמש בגבורתו שלא היתה ראויה לבני מערב ובקונטרס פי' ואת קיימת הכא ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו החדש למחר כדאמר בפ' קמא (דף כ: ושם) וצריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור עשרים ותשעה אין מקדשין מחר את החדש וזה אי אפשר להיות כדפרישית בפ"ק (שם ד"ה אלות): **זיל** לעין טוב וקדשיה. שם היו [פ] קבועים לקדש את החדש כדאי' בפסיקתא(ה) בפסוק תקעו בחדש שופר[צ] למה בית דין מקדשין החדש בעין טוב לפי שהוא בית הועד אמר הקב"ה בית מועד של כל העולם שנאמר (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה ואמרי' בירושלמי[ק] כשם שתוקעים ביבנה כך תוקעים בעין טוב משמע שהיה שם בית דין קבוע דומיא דיבנה:

שהימים

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [פסחים סב: שבועות יח:], ב) [תוספתא פ"א], ג) לעיל דף כ., ד) וכ"כ בסנהדרין צט. ד"ה ה"ג, ה) רבתי ר"פ מב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עדי שקר כו' לתוך המערב ושפיר נופל כאן[ר] פעמים שבא כו' ושוהה לבא ופעמים שבא בדרך קצרה והס"ד:

תורה אור השלם

א) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: [ויקרא כג, ד]

ב) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: [שמות כד, ט]

ג) עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: [תהלים קד, יט]

ד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי: [ויקרא כג, ב]

ה) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַייָ עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: [ויקרא כג, לז]

ו) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: [שמואל א יב, ו]

ז) וַיִּשְׁלַח יְיָ אֶת יְרֻבַּעַל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: [שמואל א יב, יא]

ליקוטי רש"י

למועדים. למנות בו זמנים ורגלים. שמש ידע מבואו. אבל ירח לא ידע מבואו פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה [תהלים קד יט]. פתק ביה. זרק בו [שבועות יח:]. **אשר עשה את משה ואת אהרן.** להיות נכונים לשליחותו להוציא אבותיכם ממצרים [שמואל א יב ו]. **שעשה מריבה עם הבעל.** שהריב לו בעל [דה"י א ט לט].

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ו:
כה ג מיי' שם הלכה י:
כו ד מיי' שם פי"ז הלכה כד:
כז ה מיי' שם פ"ח הלכה א:
כח ו מיי' שם פ"ג הלכה י:

רבינו חננאל

לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות: **מתני' מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח כו'.** תניא אר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ועכשיו בא בקצרה אמר ר' יוחנן מהאי קרא עשה ירח למועדים כלומר לפי מה שיזדמן לו. אבל שמש לא אלא ידע מבואו: **ר' חייא [חזייא] לסיהרא בצפרא** דכ"ט בירחא דקאי במזרח שקל אבנא רמא ביה לאורתא מקדשינן לך על חשבון המולד ולא תראם הלילה במערב זיל בדרך קצרה: **מצינו** שנמשלה מלכות בית דוד כירח שנאמר כירח יכון עולם ועד בשחק וגו'. לפיכך א"ר לר' חייא זיל לעין טוב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים כלומר נתקיימה ראיית הלבנה בעולם: **ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים.** ודימו בני אדם שהחשיך וראו דמות לבנה ביום כ"ט לחדש אמר להו ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחותה מכ"ט ימים ומחצה וב' שלישי שעה וע"ג חלקים ואותו היום מתה אמו של בן זזא והספידה ר"ג להודיע לכל שלא נתקדש החדש: **ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו כו'.** פי' באו שנים שאמרו ראינוהו ליל ל' ולילי ל"א לא נראתה וקיבלן ר"ג וקבע ראש השנה יום שלשים. ואמר ר' דוסא עדי שקר וראוי להיות ר"ה למחר והודה ר' יהושע לדבריו כו'. עד א"ל רבי עקיבא לר' יהושע ר' תרשני לומר לפניך ממה שלמדתני. א"ל אמור. א"ל היה לו לכתוב אלה מועדי ה' מקראי קדש ודיי. למה כתיב אשר תקראו אתם ג' פעמים. אלא ללמד שאין מועדים עד שתקראו יום פלוני מועד. ולמה ג' פעמים כתיב תקראו ללמד אפילו שוגגים מוטעין ואפי' מזידין אין מועד אלא מה שתקראו. א"ל עקיבא נחמתני. בא לו ר' יהושע אצל ר' דוסא: **ת"ר למה לא נתפרשו שמותן של זקנים** צדיקים שלא יאמר פלוני כמשה ואהרן. פלוני כאלדד ומידד. ואומר ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו'

הגהות וציונים

א] במשניות דפו"י שיעמדו: ב] בכת"י הגי' מ"ט דר"ג: ג] ס"א דכ"ט בירחא (גליון) ובכת"י הגירסא דכ"ט באלול, ונראה קצת שכך היא גירסת רש"י (דק"ס): ד] כת"י שדא, וכ"ה בילקו"ש: ה] ס"א ואזלה ואכסי (גליון): ו] בכת"י נוסף הוא: ז] [הלך ומצאו ר"ע מיצר] (גליון): ח] ס"א (גליון): ט] ס"א אינו (גליון): י] צ"ל ראוי לי וכו' ואל יגזור עלי וכו', מהרש"א (וכ"ה בכת"י ודפוס קראקא) ועיי"ש שמבאר גם הגירסא דלפנינו: כ] ברמב"ם פ"ב מהל' קדוה"ח ה"י איתא אנוסים במקום "מזידין", ועיין מהר"ץ חיות ויפה עינים: ל] תיבת "הללו" ליתא בכת"י, וכ"ה בעין יעקב [וכן מסתברא, דהא משמע בגמ' דקאי גם אשבעים זקנים דסוף בהעלתך]: מ] יש להוסיף ואחד (חכמת מנוח, ראש משביר), ונראה דהד"א עם דבור הקודם: נ] בדפו"ר מעליך: ס] ס"א אינו (גליון) והרש"ש כתב דיש להוסיף כאן ה"ג, ובא לאפוקי הגירסא בכת"י (וכ"ה בפיה"מ להרמב"ם וברע"ב) בעשרים ושבעה: ע] בדפו"ר כאן הס"ד, ומה"ד וטועין. מוטעין ע"י עדי שקר, והיא הנוסחא העיקרית (דק"ס), והיינו שרש"י גורס בגמ' אפילו טועין במקום "מוטעין" (וכ"ה בגמ' כת"י): פ] בתוס' הרא"ש נוסף ב"ד: צ] בתוס' הרא"ש תקעו שופר בציון (יואל ב) (עי' פסיקתא רבתי פמ"א): ק] כוונת התוס' למ"ש בפ"ג דר"ה סוף ה"ד שופר קדוח מהו א"ל בזה תוקעין ביבנה וכו' בזה תוקעין בעייני טב (כ"ה בירושלמי דפו"ר וכ"ה גירסת הב"י או"ח סי' תקפו ד"ה גרסינן) ועיין תוס' הרא"ש: ר] נראה דבא להגיה על דפו"ר דליתא שם תיבות "וע"ז קאמר":